

УДК: 614.23:81(575.2)(04)

МУСУЛМАНКУЛ КЫЗЫ АЙГЕРИМ
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы
МУСУЛМАНКУЛ КЫЗЫ АЙГЕРИМ
Национальная академия наук Кыргызской Республики
MUSULMANKUL KYZY AIGERIM
National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic

МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИН САЛАМАТТЫКТЫ САКТОО ЧӨЙРӨСҮНДӨ КОЛДОНУЛУШУ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА В СФЕРЕ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

USE OF THE STATE LANGUAGE IN THE FIELD OF HEALTHCARE

Аннотация: Бул макалада мамлекеттик тил саламаттыкты сактоо чөйрөсүндө колдонулушу каралат. Медицина тармагына мамлекеттик тил жаңы гана баш бакты. Оорулардын эл аралык квалификациясы орус тилинде деген шылтоо менен медициналык чөйрөдө иш кагаздарын орус тилинде жазуу ыңгөңүтү али күнсүндө.

Аннотация: В статье рассматривается функционирование государственного языка в сфере здравоохранения. Государственный язык только начал использоваться в медицине. Под предлогом того, что международная квалификация заболеваний составлена на русском языке, делопроизводство в сфере медицины до сих пор ведется на русском языке.

Annotation: The article deals with the functioning of the state language in the field of healthcare. The state language has just begun to be used in the area of medicine. Under the pretext that the international qualification of diseases is compiled in Russian, office work in the field of medicine is still conducted in Russian.

Негизги сөздөр: дарыгер, медайым, мээрман айым, —врач-онколог, —врач-хирург, —врачтык сыр

Ключевые слова: врач, медсестра, —врач-онколог, —врач-хирург, —врачебная тайна

Key words: doctor, nurse, onkologist, surgeon, medical secrecy.

Калкты камтуу жагынан билим берүүдөн кийинки эле эң чоң тармак экендигин жана курагына карабай ар бир жарандын саламаттыгын сактоого кам көрүүсүн эске алганда медициналык сабатты көтөрүүгө бардык эле мезгилде чоң маани берилип келген. Бекеринен элибизде —Биринчи байлык ден-соолук деп айтылбаса керек. Калкты медициналык тейлөөдө мамлекеттик мекемелер менен катар эле жекече иштеген дарылоо жайларына, дарыканалардын көптүгүнө, андагы дары-дармектердин түрлөрүнө шаа жетпей атаандаштыкка кеңири жол ачылып бараткан бөгүнүн жашоо турмушубузда карапайым калкыбыздын саламаттык жагынан сабатын көтөрүү олуттуу милдет экендиги талашсыз.

Эң бир татаал дарттардын дабасын таап, сары оорудан сакайтып жиберген салттуу билимге ээ болгон менен, көчмөн элибиз илимге негизделген медицинадан, анын

терминдик тншннктҕерннҕен алыс болуп келгени тншннктнн. Совет бийлиги менен кошо ҕз ичибизден атайын билими бар, сабаттуу адистердин эки-нч мууну калыптанса да, акысыз, милдеттнн тейлҕеҕе ыңгайлашып алып, санитардык, медициналык агартуу жагынан жалпы деңгээлибиз кыйла тҕмҕн болуп келгенин моюнга алышыбыз керек. Эми туташ коммерциялашкан бнҕннн заманда оорунун себебин, дарынын жҕн жайын билннҕе жашоо-турмуш кҕз кҕрннҕе мажбурлай баштады.

Ал эми дарттын, аны айыктыра турган дары - дармектердин аттары адатта башка тилде, башка тамгалар менен жазылган. Аны колдонуу боюнча сунуштар, нускамалар негизинен латын, кҕп учурда орус тилинде. Медицина тармагына мамлекеттик тил жаңы гана баш бакты. Оорулардын эл аралык квалификациясы орус тилинде деген шылтоо менен медициналык чҕйрҕде иш кагаздарын орус тилинде жазуу ҕнҕкҕтн али кннсннҕе.

Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия ҕз мнмкннннлннн карап кҕрнп, ушул багыттагы ҕкснктн толуктоо максатында котормочу, медицина адистеринин талкуусунан кийин —Орусча-кыргызча медициналык сҕзднктн[1-15] тнзнп, окурмандарга тартуулап отурат.

Биз атактуу академигибиз, кыргыз хирургиясынын атасы Иса Ахунбаевден тарта чыгып келген, ҕзҕеҕе соңку жылдары жарык кҕргҕн бир катар котормо, тншнндрмҕе сҕзднктҕер менен таанышып чыгып, Каракол медициналык окутуучулары К.Жакыпбеков, Э.Токтомамбетовдордун авторлугу менен чыгарган сҕзднннн негиз кылып алдык. Бул тармакта колдонулган айрым терминдерди мисал кылып алдык[2-14].

Кийинки кезде, врачты «дарыгер», медициналык сестраны —медайым, —мээрман айым деп айтып, ал эмес жазып жибердик. К.Юдахиндин —Кыргызча-орусча сҕздннннҕе врач — врач, сестра — сестра, медициналык сестра, Х.Карасаевдин —Орфографиялык сҕздннннҕе —врач, —врач-онколог, —врач-хирург, —врачтык сыр, —медициналык сестра деп жазылып турат. «Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген врач» деген наам бар. Ал эми К.Юдахиндин сҕздннннҕе «дарыгер, дарыкер, даригер, дарикер» иран тилинен келген эскирген сҕз, 1) торговец лекарствами и снадобьями; аптекарь, провизор; 2) «лекарь» деп берип жатса, «дарыгер», «башкы дарыгер» деп айттырып жатканыбыз мамлекеттик тилди ҕннктнргҕн болобу? «Дарыгер» сҕзн ишкер - ишчи, кызматкер - кызматчы, жоокер - жоочу (воин) сыяктуу «даарычы» деген сҕз. Ал эми врач, башкы врач, ветеринардык врач ж.б. мурункудай эле колдонула бериши керек. Бнҕнн айрым бир терминологдордун жардамы менен медсестраны —медайым, —мээрман айым кылып, госпожа-даманын даражасына кҕҕернлнп калды. Врачтардын отурган кабинеттеринин сыртына жазылган жазуулардагы каталарды кҕрнп, тил бузган термин жасоо оорусу бул жакты да каптаган экен дейсиң. Эгер орусчасын жазбай —Улуу мээрман айым деп койсо аны кҕргҕндҕер: - Башкы врач аял ушул жерде отурат турбайбы, - деп ойлошу мнмкнн. Ошол эле учурда «башкалар эмне, мээрман эмеспи» деген бнҕҕмннк ойдо калышы ыктымал. Борборубуздагы чоң поликлиникалардын биринде —нй-бнлҕҕлннк дабаагерлер тобунун жетекчиси» - "руководитель ГСВ» деген жазуу-такта илинип турат. Бул жерде врачтар дегендин ордуна дабаагерлер деп жазылган. Шыпаакерлер деп да айта коюп жнрҕбнз. Чынында —нй -бнлҕҕлннк врачтар тобу деп жазылышы керек. Сестра, медсестра терминдери тҕл сҕзнбнздҕй болуп, канча бир муундун

канында, жанында, мээсинде болуп, биз менен дайыма жакшылык-жамандыкта бирге жашап келатат. Алар мындан ары да элибиздин оозунда мурункудай эле колдонулуп, ҕмнрнн уланта бериши керек.

келген каттарга кыргызча жооп берип, буйрук, токтомдор, маалыматтарды кыргызча (андан соң орусча которулат) даярдалыш керек.

Тилекке каршы, өкмөттүн токтому чыкканына 6 жылдан ашып жатканына карабастан, мамлекеттик тил боюнча атайын кызматкерлерди алуу иштерин медициналык мекемелердин көпчүлүгүн ар кандай шылтоолор менен создуктуруп келе жатышат.

Кээ бир медициналык мекемелерде компьютерлерге кыргыз тамгалары орнотулган эмес. Ошондуктан җ, н, ң катышкан сөздөрдүн олдоксон бурмалап жазып келишүүндө. Кыргыз тилин өнүктүрүүнүн маселеси бир да медициналык жыйындарда каралган эмес. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссиянын чечими менен такталган терминдерди колдонуу зарыл. Терминдердин иштелип чыгуусу, бир тартипке салуу жагы атайын комиссия тарабынан каралып, мамлекеттик маанилүү маселе катары ишке ашат. Демек, медицина тармагында иштеген адистер мамлекеттик тилде медициналык иш кагаздары: Бейтап баянын, ден соолук баянын толтурууда, сөздүктөрдүн андагы терминдерди милдеттүү түрдө колдонгону максатка ылайыктуу. Тилекке каршы, бүгүнкү күндө айрым медициналык мекемелеринде да терминдерге калпыс мамиле жасалган учурлар бар. Тилди өнүктүрүүбүз деген максат менен мурунтан өз аталышы жана илимий тирештирмөсүн менен кабыл алынып, эл арасына сиңип кеткен терминдерди кыргызчалатуу, мааниси толук дал келбесе да которуу аракеттери жүргүзүлүүдө. Алсак, Неврология бөлүмүн

– Сезимтал оорулар бөлүмүн деп которуп алышкан. Мындай которуу туура эмес, өз жашоосун уланта албайт, баш аламандыкка алып келет. Ошондуктан элге кеңири таралып, мурунтан колдонулуп келген «неврология бөлүмүн» деп жазуу эле туура. Терминдердин маанисине адистин гана кийлигишүүсүн талап калынат.

Акыйкат нчүн айтып коюу керек, ошого карабастан Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинде «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө» мыйзамды ишке ашыруу боюнча бир топ иштер жүргүзүлүп жатат. Алсак, республика боюнча МЕДМАМТИЛ штабы уюштурулуп, анын курамы түзүлгөн. Төмөнкү иш кагаздары мамлекеттик жана расмий тилде жазылып, республика боюнча медицина мекемелерине таркатылган:

Бейтап баяны – История болезни

Ден соолук баяны – Амбулаторная карта

Кыргызча – орусча медициналык терминдердин сөздүгүн

Дарттанма – Диагностика

Медициналык тармак боюнча терминкомдун курамы М.Жээналиевдин «Дарттанма - Диагностика» китеби 2009-жылы жарык көрүп, медициналык кызматкерлерге сунушталган. Саламаттык сактоо тармагында иштеген ар кыл адистер кыргыз тилди кесиптик деңгээлде билүүсүн – азыркы учурдун талабы. Ар бир кесип тармагында ошол кесиптегилер нчүн кадимки сөз катарында колдонулуп, бирок башка кесиптеги адамдар нчүн анчалык түшүнүктүү жок сөздөр кезигет.

Кесипке байланыштуу терминдерди эки топко бөлүп кароого болот: Көбүнчө ошол кесиптеги адамдар гана билүүсүн түшүнүктүү тар чөйрөдө колдонулчу сөздөр. Кийинкиси кесиптик терминдер ошол кесипте иштеген адамдардын тилинде гана айтылат. Кесип сөздөрүн территориялык мүнөзгө ээ эмес, кесиптин түрүнө байланыштуу айтылат.

Медициналык терминдерди эки топко бөлүп кароого болот:

1. Орус тилинен жана ал аркылуу башка тилдерден алынып, кыргызча которулбаган терминдер.

Башка тилдерден которуу жолу менен пайда болгон, же накта эне тилдин корунан жасалган терминдер. Булар ʒ ара эки топко бөлүнөт:

а) которуу аркылуу алынган терминдер (Боль-оору, больница-оорукана, бейтапкана, больное место-ооруган жер)

б) эне тилдин корунан алынган терминдер (Болезнь-оору, кесел, илдет, дарт, сырκοο, тумοο, ноοкастоο, ылаң (вет.))

Биздин ооруканаларда кыргыз элинин рухий баалуулуктардын даңазалаган ден соолук жөнүндөгү макал-лакаптарды, учкул сөздөрдү, улуттук арнаметтерибиз менен жайгаштыруу колдоого алынса жакшы болот. Төмөнкүдөй сунуштар:

Медициналык мекемелерде жетекчилик тарабынан мамлекеттик тил боюнча координациялык кеңеш тизин, отурумдарды өткөрүн, (МАМТИЛ боюнча чыккан буйруктар, токтомдор менен тааныштыруу).

Медициналык мекемелерде мамлекеттик тилди өнүктүрүнүн негизин тилге жооптуу кызматкер, котормочу штаттарга тилчи адистерди (совместитель) катар кызматка алуу.

Шаардык, областтык тил комиссиясы менен тыгыз иш алып баруу.

Медициналык мекемелерде көрүнөк-жарнактарды жазуу негизин координациялык кеңештин макулдугу менен бекитүү.

Иш кагаздарын жүргүзүү боюнча иш-чараларды жүргүзүү.

Орус тилиндеги медициналык терминдердин изилдениш тарыхы XVI-XVII кылымдарга туш келет. Совет убагына чейин медициналык терминдердин сөздүгүн жарык көрүп келген болсо, совет мезгилинен кийин бул терминдердин илимий маңызына терең көңүл бөлүнө баштаган. Совет мезгилине чейин орус тилиндеги медициналык терминдердин изилдениш тарыхы Е.О. Мухинанын, М.Я.Мудрованын, П.А. Загорскийдин Н.И.Напалковдун эмгектери менен тыгыз байланыштуу. Эң алгачкы жолу 1712 -жылы орус окумуштуусу Санк Петербургдук адмиралдык аскердик ооруканасынын дарыгери М.И. Шейн тарабынан орус тилиндеги, 1744-жылы орус профессору Н.М. Амбодик тарабынан орус, француз жана латын тилиндеги —Анатомо- физиологиялык сөздүк аталыштагы медициналык терминдердин сөздүгүн жарык көргөн. Анда адамдын дене мүчөлөрүнүн орус тилиндеги аталыштарынын 4000сөз камтылган. 1844-жылы ушул эле сөздүк 600сөзгө көбөйтүлүп, орус тилиндеги кээ бир оорунун аттарын камтыган сөздүк чыккан. Бул сөздүктөрдүн иштеп чыгууда көбүнчө медицина илиминин өнүгүшүнүн салымдары аябай чоң болгон. Ал эми орус тилиндеги дартка байланыштуу сөздөрдүн грамматикалык, синтаксистик, семантикалык маанисин ачып берүү өткөн кылымдын 50-60-жылдарына туура келет. Түрк тилиндеги дартка байланыштуу сөздөрдүн изилдениши өткөн кылымдын 40-50-жылдарына туура келет. Түрк тилдериндеги медициналык терминдерди иштеп чыгуу негизинен лексикографиялык ишти тизин планын камтыган. Алгач дартка байланыштуу сөздүктөр кыргыз, түркмөн, өзбек, казак, азербайжан тилдеринде жарык көргөн. Андан кийин казак тилиндеги дартка байланыштуу сөздөр К.Жийебаев (1978), К.Г. Аяпбергенова (1987), өзбек тилинде Хусанов Абдусалом (1982), татар тилинде Р.Р. Шамсутдинова (2000) ж.б. илимий иштер жарык көргөн. 1936-жылы Кыргыз ССРнин Элдик Комиссариатынын алдындагы тил жана жазуу илимий изилдөө институтунун көрсөтмөсү менен —Анатомия жана физиология терминдеринин кыргызча жана орусча сөздүгүн кыргыз орто мектептерине ылайыкталып чыгууга пландалган. Бул сөздүк 1939-жылы Казань шаарында Д.Ж. Чолпонкуловдун авторлугу алдында долбоор түрүндө жарык көргөн. 1951-жылы ушул эле сөздүк Фрунзеде —Адамдын анатомиялык жана

физиологиялык терминдеринин сөздүгү деген аталышта СССР Илимдер академиясынын Кыргыз филиалынын терминологиялык комиссиясынын жетекчилиги алдында чыгарылган. Бул сөздүктүн автору болуп, Х.Я. Идирисов болуп эсептелген. Кыргыз тилинде медициналык терминдерди камтыган сөздүк 1964-жылы И.К.Ахунбаев тарабынан жарык көргөн. Жогоруда аталган сөздүктөрдөн айырмаланып бул сөздүктө И.К. Ахунбаев тарабынан бир нече жаңы сөздөр изилденип кыргыз тилиндеги котормолору берилген. И.К. Ахунбаев тарабынан түзүлгөн сөздүк орто мектептери үчүн гана чектелип калбастан, медицина адистери жана студенттери үчүн аябай чоң колдонмо катары каралган. Бул сөздүктүн түзүндө 1951-жылы Парижде —Анатомиянын эл аралык номенклатурасы деген анатомдордун эл аралык конгрессинде кабыл алынган, медициналык жогорку окуу жайлары үчүн адамдын анатомиясы жана физиологиясы боюнча терминдеринин булактары болуп эсептелет. И.К.Ахунбаев биринчи жолу кыргыз тилиндеги медициналык терминдердин түзүндө эл аралык медициналык терминдерди колдонгон. Бул сөздүктө анатомия физиологиялык терминдер камтылган. Сөздүк медициналык терминдердин орус жана кыргыз тилиндеги котормолорунан турат. Эске сала кетсек бул сөздүктөр долбоор ирээтинде жарык көрүп келген. 1964-жылы —Медицина боюнча терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү М.А. Алиевдин жана Т.А. Тыналиеванын авторлугу алдында жарык көргөн. Бул эмгек узак убакыттын ичинде кеңири талкууга алынган. Бул —Сөздүктүн I бир нече каталары жөнүндө өз убагында көптөгөн сын-макалалардын ээси болгон. 1967-жылы И.К.Ахунбаев тарабынан —Адамдын кыргызча-орусча сөздүгү [5-3] чыккан. Бул сөздүктө адамдын физиологиясына арналган сөздөрдүн кыргызча жана кыргыз тилиндеги котормолору берилген. Бул мезгилде кыргыз медицинасы үчүн жолуна түшүп, космостук физиология, гигиена, кардиология деңиз астындагы адамдын физиологиясы жана башка ушул сыяктуу жаңы тармактар пайда болгондугуна байланыштуу 1973-жылы М.С.Мамбетовдун —Клиникалык медицина терминдеринин кыргызча-орусча сөздүгү [6-8] деген аталыштагы сөздүк жарык көргөн. Бул сөздүктүн түзүндө 33 томдук —Медициналык Чоң Энциклопедия жана 3 томдук —Медицина терминдеринин энциклопедиялык сөздүгү энциклопедиялары колдонулуп, латын, грек, орус тилиндеги медициналык сөздөрдүн кыргызча маанилери берилген. Ошондой эле бул сөздүк үзүнчө терминологиялык сөздүктөрдөгү принциптерди (сөзмө-сөз которуу, түздөн-түз котормосуз ж.б.) камтыган. Тогуз миңге жакын термин камтылган. 1983-жылы Алиев М.А. медициналык терминдердин жыйнагын чыгарат. 1992-жылы Камарли З.П.Жуманов И.Ж.Мурзаев А.Ж. —Онкологиялык ооруканаларда орусча-кыргызча сүйлөшмө сөздүгү андан кийин 1994-жылы Сайдахметова Ч.Т.Медведев А.Н. Офтальмология тармагы боюнча түзүндүрмө сөздүгү, 1996-редакциялык топтун анатомиялык терминдердин орус кыргыз латын тилиндеги сөздүгү жарык көргөн. Ошондой эле жогоруда жарык көргөн сөздүктөрдүн топтому жаңыртылып 2005-2007-жылы Жээналиевдин жана Жапановдун эмгектеринде берилген. Ар бир термин дүйнөлүк илимдин үнүгүшүн менен тыгыз байланыштуу. Совет мезгили кирип келгенден тартып кыргыз медицинасы жаңыча илимий жол менен үнүгүп жана бул тармакта жаңылыктар байма -бай илимий иштер жазылган. Медицина менен бирге эле медициналык терминдер да коомго жаңылыктарды киргизе баштаган. Медицина илимин медициналык терминдерсиз элестетүү кыйын. Бүгүнкү күндөгү колдонулуп жаткан терминдердинин көпчүлүгү чет тилдеринен кабыл алынган. Башкача айтканда латын, грек, англис, орус тилдеринен ж.б. Бул тилдердеги медициналык терминдердин терең жайылуусу медицина илиминин бүгүнкү күндө жогорку деңгээлде үнүгүп жатышы менен тыгыз байланыштуу. Ал эми нукура кыргыз тилиндеги дартка байланыштуу сөздөрдү биз көбүнчө фольклордук булактардан жолуктура алабыз.

Ошондой эле кыргыз тилиндеги медициналык терминдер байыркы түрк адабияты жана тили менен тыгыз байланыштуу. Мисалга алсак, Махмуд Кашгаринин —Диван лугат ат-түрк жыйнагынан бир нече терминдерди кезиктирүүгө болот. Ал терминдердин көпчүлүгү кыргыз тилинде дагы колдонулуп жүргөндүгүн белгилесек болот. Ал терминдердин кээ бирлери өзүнүн оригиналдуулугун жоготкон же болбосо, фонетикалык, грамматикалык жана лексикалык өзгөрүүлөргө дуушар болгон. Мындан сырткары жалпы түрк элдерине тиешелүү болгон —Коркут-Атал, —Огуз-Намал, —Алпамыш, Жусуп Баласагындын эмгектери сыяктуу чыгармаларда кездешет. Бул чыгармаларда кездешкен дартка байланыштуу сөздөрдүн этимологиялык жактан бирдикте кароого туура келет. Анткени айтылышы бир аз өзгөчөлүктөргө ээ болгону менен кээ бир сөздөрдүн келип чыгышы жагынан бирдей маанини берээри анык. Кыргыз тилиндеги медициналык терминдердин түшүнүгүн чагылдырган дагы бир чоң эмгек бул —Ден соолук энциклопедиясы. Бул энциклопедия кыргыз тилиндеги дартка байланыштуу сөздөргө кыскача баяндама берилген. Бул энциклопедияда 90-жылдарда колдонулган жаңы кыргызча жана интернационалдык медициналык терминдер берилген. Бул энциклопедия жалпы СССР терминологиялык комиссиясынын көзөмөлү астында чыгарылган. Ошол мезгилде жаңы кирген интернационалдык медициналык терминдерге кыскача кыргыз тилинде мүнөздөмө берилген. Бул энциклопедия башка сөздүктөрдөн айырмаланып, ар бир терминдин маанисине макала жазылган. Ар бир терминдин кыргыз тилиндеги маанисин жана ошондой эле ооруга кыскача мүнөздөмө (мүнөздүн белгилери, алдын алуу жана аларга каршы күрөшүнүн ыкмалары ж.б.) берилген. Кыргыз тилиндеги ооруга байланыштуу сөздөрдүн илимий жактан дээрлик толук түрүндө изилденип бөтө элек. Бир катар медицинага байланыштуу сөздөрдүн котормосу бир нече сөздүктөрдө берилген. Ал эми ооруга байланыштуу сөздөрдүн грамматикалык, лексикалык жана семантикалык жактан дээрлик изилдене элек. 2006-жылы Ахмед Гүлгүр тарабынан —Кыргыз жана түрк тилдериндеги ооруга байланыштуу сөздөр аттуу илимий иш жакталган. Негизинен бул илимий иште ооруга байланыштуу сөздөрдүн табулук касиетин ачып берген. Кыргыз жана түрк тилдериндеги ооруга байланыштуу сөздөрдүн бир нече жаңы терминдердин тизмеси камтылган. Бул илимий иш бул эки тилдеги ооруга байланыштуу сөздөр менен гана чектелип калган эмес. Жалпы түрк тилдериндеги жана орус тилдериндеги ооруга байланыштуу сөздөрдүн маанисин салыштырууну камтыган.

Иш жүзүндө кыргыз тили ушул күнгө чейин мамлекет ичиндеги өзүнүн —мамлекеттик деңгээлдеги кызматын аткара албай келе жатат. Ошондуктан, мамлекеттик тилди колдонууга жана өнүктүрүүгө сөзсүз колдоо керек.

Мамлекеттик тил — ал мамлекеттин көз карандысыздыгын билдирип, улуттун тнбөлүк белгиси. Тил жоголсо-улут жоголот. Баш Мыйзамга —кыргыз тили-мамлекеттик тил деп жазганыбыз менен биз кыргыз тилинде бири-бирибиз менен сүйлөшпөсөк, жазбасак, биз —эркин эл боло алабызбы?

Медициналык мекемелерди алсак, мында жарнактарды улуттук өзгөчөлүктөрдүн келтирүүдөн баштоо зарыл болуп турат. Медициналык мекемелерде мамлекеттик тил боюнча кеңештин курамы иштебей келет. Ушул күндө КРнын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия терминдер боюнча иш жүргүзүп келүүдө. Бирок кыргыз тилиндеги илимий терминологиянын тегерегинде айрым сөздөр туурасында талаш маселелер бар. Терминдер чалды-куйду которулуп, чар жайттыкка алып келген учурлар

кездешет. Кыргыз лексикасында орус тили аркылуу кыргызчага өткөн сөздөр өгөйлөнүп, алардын ордуна арапча, фарсча сөздөр арбын колдонула баштады. Терминдерди кыргызчалатууга терминком тарабынан жөнгө салышып, тартипке келтирүүнү, багыттоо зарыл. Жаңы сөздөрдүн жасоо, терминдерди пайдалануу көзөмөлдөгү алынбаса, анда улуттук жазма тилибизде баш аламандык боло берет.

Тил өнүгүүнүн жолунда кыйынчылыктарды башынан өткөрөт. Азыр да кыргыз тили оор түйшүктүн башынан кечирүүдө. Эгер биз бүгүнкү күнү кыргыз тилинин түбөлүктүүлүгүнүнүн негизин жоопкерчилигибизди сезбесек, аны өнүктүрүүгө күч-кубатыбызды, билимибизди кошпосок, эртең мамлекеттин тагдыры, коопсуздугу жөнүндө маселе күн тартибине коюлуп калышы мүмкүн.

Ушул 30 жыл ичинде таптакыр эч нерсе өзгөргөн жок деп айтууга мүмкүн эмес. Себеби бул жылдардын ичинде кыргыз тили бир топ эле өнүктү. Тилдин өнүгүшүнүн да бир канча жагдайлар бар: күнүмдүк карым-катнашта, адабиятта, мамлекеттик деңгээлде жана илим тармагында кеңири колдонгондо тил өнүгөт.

Колдонулган адабияттар:

Алиев М.А., Тыналиева Т.А., Мамбетов М.С. Медициналык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. Фр.:1983.

Алимбаев П.К., Нуралиева Ж.С., Арбаева З.С. Лекарственные растения Киргизии. Фр.: 1990.

Ахунбаев И.К., Анатомиялык-физиологиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. - Фрунзе, 1964.

Ахунбаев И.К. Медициналык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. Фр.: 1964

Ахмед Гүнгөр, //Кыргыз жана орус тилдериндеги ооруга байланыштуу тергөө сөздөр. - Бишкек, 2006.

Кыргыз Совет Энциклопедиясынын Башкы редакциясы. Медициналык энциклопедия.

Фр.:1991;

Лукьянова Л.В., // Функционирование единиц высшего коммуникативного уровня в медицинских текстах. -М., 1989. 5. Ден соолук. //Энциклопедия// КР УИА- Фрунзе, 1991.

Мамбетов М.С. Клиникалык медицина терминдеринин орусча-кыргызча сөздүгү. Фр:

1973.

Медициналык-орусча кыргызча түшүндүрмө сөздүк

Сайдакматова Ч.Т., Медведев А.Н., Офтальмология боюнча орусча- кыргызча сөздүгү.– Бишкек, 1994.

Сарбагышова Н.М. Мээрман иши (практикалык манипуляция стандарты)

Саламаттык жана сулуулук боюнча медициналык кеңештер

Орузбаева Б.Ө., Хван Р.П., Шүкүров Д.Ш., Яншансин Ю.Я. Орусча-кыргызча сөздүк. Фр.:1988.

Токтомамбетов Э., Жакыпбеков К.Ш. Медициналык терминдердин кыскача орусча-кыргызча сөздүгү. Кант, 1992.

Юдахин К.К. Кыргызча-орусча сөздүк. М.: 1965. 1957.

Интернеттен алынган шилтемелер: